

Mary-Ann Schreurs- Op verzoek van Kunsten92

Bewerkte versie van uitgesproken tekst tijdens het symposium over gemeentelijke cultuurpolitiek 18 januari 2010

IT'S THE ECONOMY, STUPID. (Clinton in zijn campagne versus Bush)

Stelling

De wethouder van economie moet vanwege het economische belang, minstens het cultuurbudget op peil houden en beschermen. Eigenlijk moet de wethouder zelfs meer geld ervoor vrijmaken uit de eigen portefeuille of uit de algemene middelen, wil er sprake zijn van een economisch gezond heden en toekomst.

Een paar jaar geleden was ik in Rotterdam voor een symposium over Creatieve Economie, dat geopend werd door Minister Plasterk. Ik had niet de indruk dat de Minister precies wist wat Creatieve Economie is. Of wat de enorme economische potentie ervan is. Dat verbaasde me, want de Minister is natuurlijk in zijn eigen vakgebied een gedreven innovator geweest. Maar dit terzijde. Hij maakte in zijn verhaal een opmerking over het belang van Bomans van Beuningen voor de vestiging van kenniswerkers. Nu maakte hij daarbij twee vergissingen.

Ten eerste de normale marketing vergissing. Het is niet zo dat het belang van dit soort aanbod primair zit in het hier naar toe krijgen van mensen. In eerste instantie gaat het erom dat je de mensen *die er al zijn* ermee bedient (en dus houdt) omdat het past, als het ware geboren is uit die omgeving; ik kom daar later op terug. Vanuit deze bewezen aantrekkelijkheid weet je dat daarin investeren betekent ook aantrekkelijk zijn voor verwante nieuwkomers. Maar dat is een soort bonus.

Ten tweede is het natuurlijk de vraag op welk specifiek aanbod de kenniswerkers afkomen. Dat zal dus datgene zijn waar de kenniswerkers die er al zijn belang aan hechten. Gezien hun leeftijd zullen dat waarschijnlijk nieuwere cultuuruitingen en mixen, met bijvoorbeeld sport zijn. Laten we zeggen Witte de Witstraat en Kop van Zuid. Waarin ze vooral willen kunnen "meedoen". Want hoe jonger, hoe minder het passief aanwezig zijn nog geapprecieerd en geaccepteerd wordt. Bomans van Beuningen en aanverwante zaken zijn dan meer iets van CEO's. Even terzijde, de ene kenniswerker is de andere niet. Sport en groen scoren heel hoog bij het meer technologische segment. Maar het interessante is dat, zowel in het werk als in de vrije- tijdsbestedingen, die technologie steeds meer mengt met cultuur en sport en die laatste twee weer met elkaar. Dus al die gebieden vertonen steeds meer overlap in de nieuwere ontwikkelingen.

Wat in ieder geval goed gezien werd door de Minister, is dat Cultuur op basis van haar eigen intrinsieke waarde (!) van belang is in het leven van mensen en een reden is om ergens te wonen en werken. Kortom, vanuit economie zou aan Cultuur ondersteuning moeten worden gegeven. Waarbij de inhoud volledig autonoom is, want dat is juist de waarde ervan. Vanuit de economie zouden bijvoorbeeld bijdragen kunnen komen aan dure up-market producten, die als neveneffect ook(!) gericht zijn op het kunnen netwerken van lokale CEO's met elkaar en met gemeentelijke, provinciale en andere bonzen. Een voorbeeld is het masterprogramma in het Muziekcentrum in Eindhoven, waar buiten de netwerken voor - en de financiering vanuit - de bedrijven en overheid , gewoon plek is voor de rest van de samenleving. Die laatste groep komt vanwege de kwaliteit van het aanbod. Dat aanbod zou er zonder die externe financiering gewoon niet zijn, vanwege het beperkte

Eindhovense Cultuurbudget. Vanuit de economie zou ook bijgedragen kunnen worden aan de opkomende nieuwe cultuuruitingen als de cross-overs of ontdekfabrieken voor kinderen, die de nieuwe generatie kenniswerkers/creatieve klasse zowel bedient als eruit voortkomt. Wat daar gebeurt slijpelt trouwens vaak weer terug via de ontwikkeling van nieuwe producten in de reguliere economie.

Eigenlijk is de aantrekkelijkheid van een stad, dorp, gebied natuurlijk gelegen in het hele aanbod en als zodanig economisch van belang. Maar juist in de twee bovenstaande voorbeelden zijn er vaak financieringsproblemen. En de link is heel direct, dus politiek gezien te “verkopen”. Wat het inhoudelijk precies is, is in elke gemeente anders. Dat hangt af van de specifieke kracht en dus eigenheid van die gemeente

In de huidige economische omstandigheden is het lastig om dat geld vrij te maken, maar minstens zou vanuit de portefeuille economie in de gemeentes ingezet moeten worden op handhaving van het cultuurbudget om de aantrekkelijkheid van de stad in ieder geval te behouden. Het vreemde is dat er vanuit de Rijksoverheid wel ingezet wordt op behoud van de werkers die later weer nodig zijn in het bedrijfsleven als de economie weer aantrekt; zowel via de deeltijd WAO als speciaal voor de kenniswerkers, via de extra banen bij de kennisinstellingen. Maar dat je ook je cultuur op peil moet houden, omdat ook daar geldt “weg is weg”, leeft niet bij het Rijk. Afbreken van Cultuur in je stad is verwoesting van lokaal, aantrekkelijk erfgoed. En dat aantrekkelijke erfgoed krijg je niet meer terug. Dus *gaan* voor dat cultuurbudget.

Laten we eens inzoomen op dat reguliere cultuurbudget.

Het cultuurbudget.

Kijkend naar cultuurbudgetten is het eerste dat opvalt, dat er veel geld in stenen, in gebouwen zit. Ik zei dat laatst tegen een medeD66-er, hoofd van Cultuur in een andere gemeente. Kort daarna zag ik hem weer en hij had het uitgezocht. In zijn gemeente had hij van de 3 miljoen slechts 4 ton aan inhoud te besteden. De rest zat in stenen en ondersteunende mensen.

De vraag is, voor wie hebben die gebouwen het grootste effect? Opvallend is hoe positief het effect van culturele gebouwen op de omgeving is. Niet alleen omdat ze vaak heel fraai zijn. Er lopen mensen naartoe. En er vandaan. Tegenwoordig met het rookverbod in publieke ruimtes staan er zelfs mensen buiten. Mensen waarvan je precies weet wat ze doen. Ze werken aan hun verslaving, omdat ze dat binnen niet mogen doen. En omdat je weet waarom ze daar staan zijn ze niet eng. Integendeel, ze zijn heel geruststellend - ik durf de stelling wel aan dat het meest positieve effect op de veiligheid van de openbare ruimte gelegen is in de invoering van het rookverbod.

Kortom, culturele instellingen maken de openbare ruimte heel veilig en plezierig om door te lopen, vooral 's nachts. Bovendien is een culturele activiteit op zich al een als positief ervaren omgevingsfactor. Projectontwikkelaars weten dat allemaal. Ze pressen gemeenten dan ook om in hun ontwikkelingen culturele gebouwen op te nemen. Dan verkoopt het vastgoed in het gebied makkelijker en voor hogere prijzen. Het is natuurlijk belachelijk, dat gemeenten dat zonder tegenprestatie doen. De nieuwe wet op de ruimtelijke ordening maakt het echter nu mogelijk om dat, in ieder geval deels, financieel te laten compenseren bij nieuwe ontwikkelingen. Dat geeft financieel lucht in het cultuurbudget. Maar ja, wat er al staat dan? Heel veel geld is en wordt dan toch in een gebouw gestopt vanuit het cultuurbudget. Een gebouw dat toch vooral ook andere

functies heeft, zoals natuurlijk het prestige voor de gemiddelde bestuurder, vooral degene die het realiseert, stads promotie en effect in de publieke ruimte. En ja, het moet ook nog functioneel zijn.

Er moeten culturele activiteiten in kunnen plaatsvinden. Eigenlijk is dat functionele deel echte publieke ruimte. Van en voor iedereen. Degenen die erin activiteiten ontplooiën en degenen die voor die activiteiten komen, moeten er hun ding kunnen doen. En dat staat in principe open voor iedereen. Net als straten en pleinen, maar dan niet als doorgangsruijme, maar als optreedruimte - tja, het Nederlandse weer maakt dat dak nodig. Als we dat nu eens op dezelfde manier benaderen. Als we die stenen nu eens op de begroting vastgoed zetten, apart van Cultuur. Dan houdt je in de begroting cultuur alleen nog maar over wat er precies aan de inhoud besteed wordt. En dat is heel verhelderend, want precies waar het om gaat: wat is *nodig* voor de inhoud? En dan zie je hoe weinig dat is. In ons D66-verkiezingsprogramma in Eindhoven trekken we daarom per jaar 1 miljoen extra uit voor Cultuur. Omdat er gewoon te weinig geld voor uitgetrokken is. Nu helemaal. In de eerste plaats omdat er een stuk stad bijkomt met de oude fabrieksterreinen van Philips midden in de stad (Strijp-S), waar juist ook de nieuwe stedelijke cultuur de kans moet krijgen. Maar ook juist op dit moment, vanwege het directe positieve effect dat cultuur heeft op de leefbaarheid van de stad. Juist nu moet je geld stoppen in wat de levens van burgers direct verrijkt. Dus ook geen bezuinigingen op sport trouwens, of op groen en onderhoud en WMO(zorg)-uitgaven. Zoals tijdens het symposium de gespreksleider al zei, er is gewoon een gegarandeerde basisinfrastructuur nodig. Lastig is natuurlijk de financiering van dat extra miljoen... Dus willen wij het in Eindhoven bekostigen uit incidenteel geld, vrijvallende reserves, met de opdracht het binnen 4 jaar structureel te maken in de begroting.

Ten aanzien van het cultuurbudget geldt dat dat alleen uitgegeven mag worden aan kunst en cultuur zelf, aan de intrinsieke waarde. Het gebruiken voor andere zaken schiet zijn doel voorbij, omdat het juist de primaire waarde is die het heeft voor mensen, met allemaal secundaire positieve neveneffecten. Duidelijk moge zijn, dat wat wij als overheden financieren slechts het topje van de ijsberg is. Heel veel cultuur komt, zonder enige subsidie, direct uit de gemeenschap. En eigenlijk is alle gesubsidieerde cultuur ook altijd uit de gemeenschap voortgekomen en veelal nog steeds met allerlei lijntjes ermee verbonden. Dat betekent in ieder geval dat je uiterst voorzichtig moet zijn met het opheffen van gesubsidieerde zaken. Het kan best zo zijn dat je meteen een heel levend stuk cultuurgebied op sterven na dood maakt. Het is altijd beter om te gaan voor transformatie, een begrip uit de Stedenbouw. Ik bedoel daarmee dat je recht moet doen aan het verleden en de humuslaag waaruit iets cultureels voortkomt en vervolgens moet gaan voor doorontwikkeling. Aanpassing aan de nieuwe tijd en niet destructie. Hieraan gekoppeld is het besef dat elke gemeente, omdat de cultuur voortgekomen en geworteld is in de gemeenschap, net als de gebouwen die er staan, een eigen culturele identiteit heeft. De intrinsieke waarde daarvan subsidieer je. En daarom kun je het bestaande niet simpelweg vervangen door dingen van buiten. Dat is het kind met het badwater weggooien. Het leuke is trouwens dat elke gemeente aldus vanzelfsprekend zijn eigen cultuur heeft en dus zijn eigen aantrekkelijkheid en zijn eigen niche. En vandaar ook dat marketing begint bij wat er is voor wie er al is. Die identiteit is de kip met de gouden eieren in het kader aantrekken van bezoekers en, zoals al gezegd, bij vestiging van mensen. Maar dan ga je voor het totaalaanbod. Bij bezoekers ligt het anders.

Citymarketing voor het aantrekken van bezoekers.

Het makkelijkste is het om een voorbeeld te geven.

Den Bosch heeft in 2010 het Jeroen Bosch jaar. Als klapstuk worden de schilderijen van Jeroen Bosch bij elkaar gebracht. Maar er is een compleet programma van activiteiten, alleen al 17 in 2010, dat in ieder geval 10 jaar gaat lopen. Het College heeft daar ook een puur economische benadering op losgelaten. Een Engelse professor heeft uitgerekend wat de investeringen die ervoor gedaan worden opleveren. Het levert alleen de stad al 5 keer zoveel op als ze erin stopt. Los van de revenuen voor de rest van Nederland. Het slimme is nu ten eerste, dat herkend is wat sterk is in de culturele identiteit van Den Bosch. Ten tweede, dat er op geen enkel manier afbreuk wordt gedaan aan de intrinsieke waarde daarvan. Die staat centraal en dat moet ook wel, anders komt er niemand. Ten derde, dat de vertaling naar het heden wordt gemaakt met allerlei nieuwe activiteiten, vooral ook vanuit en voor de stad zelf. En in de vierde plaats dat het langdurig geëxploiteerd wordt, om die term maar te gebruiken. Het valt te prijzen dat Den Bosch hiervoor kiest. En dat wordt beloond. Het wordt nu een centraal onderdeel van Brabant Culturele hoofdstad 2018 waar de Provincie voor gaat en dat geeft ook weer financiële mogelijkheden. Toch moeten er heel wat miljoenen bij. Gezien het brede, stedelijke belang dat er gediend wordt dient het natuurlijk wel gefinancierd te worden uit de algemene middelen. Zodat de gewone cultuurbegroting voor de culturele basisinfrastructuur behouden blijft. Diezelfde basis waaruit je dan op deze slimme manier kunt cashen.

De voorgaande 3 hoofdstukjes gingen allemaal om de inzet van cultuur als middel op het economische terrein. Het bleven twee gescheiden werelden. Maar de echte toekomst zit in de nieuwe combinatie tussen deze twee werelden.

Creatieve economie.

In Eindhoven heb ik in 2004 zelf Design “ontdekt” als tweede motor naast technologie van de Lissabon agenda, de Europese economische toekomst. Bij toeval. Ik moest als wethouder van ruimtelijke ordening mijn collega van Cultuur vervangen. Kort samengevat, met design kun je mensgericht ontwerpen en daardoor kun je zorgen dat er ontworpen wordt wat mensen nodig hebben, uitgaand van wat ze zelf aangeven. Daarmee krijg je producten die mensen daadwerkelijk willen en prefereren en die dus ook gekocht worden. Oftewel het levert geld op. In Eindhoven heb je dan ook nog de combinatie met technologie. Als je dan de bestaande ICT revolutie er nog bij denkt, heel veel informatie is te verwerken en beschikbaar, dan krijg je de nieuwe producten waar steeds meer het geld mee verdiend gaat worden. Producten op het gebied van zorg, educatie, veiligheid, duurzaamheid. Dat is een algemene wereldwijde ontwikkeling. Het zal in de economie steeds meer gaan om producten die ons leven daadwerkelijk beter maken en die ons in staat stellen zelf ons leven te bepalen. En de middelen ICT, technologie en design maken dat pas echt mogelijk.

Een aantal voorbeelden:

De vriendelijk afgeronde medische scanners van Philips waarin mensen zich niet meer zo opgesloten voelen. Minder stress dus.

De gynaecologische oefenpop, misschien heeft u het in de krant gezien, die zorgt dat gynaecologische teams levensechte situaties kunnen oefenen op een levensecht reagerende pop, waardoor er minder echt levende vrouwen sterven.

De virtuele wijk waardoor communicatie, samenwerking en samen besluiten over wat er moet gebeuren in de wijk, effectief en volkomen binnen de wijk kan plaatsvinden. Een democratische doorbraak.

I-built, waarmee bijvoorbeeld huurders hun eigen rijtjeshuurhuis kunnen ontwerpen. Dat geeft huurhuizen op maat en met identiteit.

Eigenlijk staan we nog maar aan het begin. Dit wordt echt de toekomst. U ziet aan de virtuele wijk dat het ook op het terrein van de overheid zelf zijn effecten heeft. Eigenlijk geldt dat voor alle overheidsterreinen, maar dat voert hier te ver. Waar het om gaat is, dat als gevolg van “mijn ontdekking” - het was er natuurlijk gewoon, zoals het er eigenlijk altijd gewoon is in de samenleving, je moet het alleen willen zien - er politiek een economisch programma opgestart is, of liever gezegd mogelijk gemaakt is. Wat naast prachtige economische ook prachtige maatschappelijke resultaten geeft en wat vooral voortgezet en uitgebreid moet worden.

Tenslotte een paar opmerkingen

Deze economische potentie geldt voor allerlei andere kunstdisciplines ook. Zeker in de verbinding met allerlei technische ontwikkelingen.

Een goed wetenschappelijk- en innovatief kunst en cultuurklimaat is randvoorwaardelijk voor het kunnen lopen van de innovatieve economische programma's en dus voor ons aller toekomst. In beide gevallen, zowel wetenschap als kunstbeoefening, kun je zeggen dat er wat aangerotzood wordt in de goede betekenis van het woord. Je weet niet precies waar je naar toegaat. Zo zijn kunstenaars meteen aan de haal gegaan met de computer, wat tot op de dag van vandaag interessante concepten oplevert. Het is de vrije onderzoekende geest die dat doet. In het wetenschappelijke domein is alles redelijk goed geregeld. Maar in het cultuurdomein minder. Het betekent dat er ruimte moet zijn in cultuurbudgetten voor de vrije onderzoekende geest. Los van de autonome waarde, moet het ook vanuit het oogpunt van de economische innovatie, omdat daar zo veel uit kruisbestuivingen gecreëerd wordt. Zonder humuslaag kan er niets gebeuren. Die humuslaag maakt zichzelf, maar moet daar wel de ruimte toe hebben. Letterlijk en figuurlijk.

Dan is er nog iets heel waardevols in kunstbeoefening, zeker ten opzichte van de technologie. Kunst vertegenwoordigt ook de menselijke vrijheid. De kunstenaars gebruiken de technologie op hun eigen wijze en stellen er altijd nieuwe eisen aan. Dit houdt in dat reflectie en betrokkenheid van kunstenaars bij ontwerpen de gevangenis van de technologie voorkomt - bijvoorbeeld bij de “winkel van de toekomst”, waardoor mensen gemanipuleerd dreigen te worden, of de wc die onze urine analyseert en op grond daarvan ons leven stuurt. En ook de technologische ontwikkeling stimuleert en uitdaagt - lasers die ze wensen te gebruiken, moeten bijvoorbeeld buitengewoon veel kunnen.

Samenvatting:

Niet alles zal gelden in iedere gemeente en zeker niet op dezelfde wijze, maar niet investeren in cultuur is niet investeren in de kwaliteit van het leven nu en niet investeren in je economische potentie en toekomst.